

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІГІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ Т. Г. ШЕВЧЕНКА

ОЛЕКСАНДР СОЛДАТЕНКО

**КОМП'ЮТЕРНІ
ТЕХНОЛОГІЇ ТА ГІТАРНІ
АРАНЖУВАННЯ
В РОЗВИТКУ
МУЗИЧНИХ ЗДІБНОСТЕЙ
УЧНІВ**

Навчально-методичний посібник

ЧЕРНІГІВ

2015

УДК 004:37.015.31:78:787.61-057.87(075.8)

ББК Щ31р

С- 60

*Рекомендовано до друку кафедрою теорії та методики мистецького навчання Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка
(протокол № 9 від 19 березня 2015 року)*

Рецензенти:

доктор педагогічних наук, професор, О.С. Третяк;
доктор педагогічних наук, професор, Т. О. Дороніна

Солдатенко О. І.

С- 60 Комп'ютерні технології та гітарні аранжування в розвитку музичних здібностей учнів : навч.-метод. посіб. для вчителів та учнів шкіл естет. вихов./ О. І. Солдатенко ; Чернігівський національний педагогічний університет імені Т.Г. Шевченка. – Чернігів : Видавець Лозовий В.М., 2014. – 88 с.

ISBN

У навчально-методичному посібнику представлено матеріали, що розкривають форми, засоби, методи використання комп'ютерних технологій у процесі навчання учнів класу гітари шкіл естетичного виховання. Надані поради щодо використання можливостей мережі Інтернет та комп'ютерних програм, як необхідної умови успішного викладання гітари в музичній школі в сучасних умовах. Складені автором гітарні аранжування улюблених учнями популярних творів відомих вітчизняних і зарубіжних композиторів, сучасних та народних пісень і музики до мультиплікаційних, художніх кінофільмів та комп'ютерних ігор розраховані на студентів музичних спеціальностей педагогічних вузів в якості дієвого практичного інструменту при їх підготовці до майбутньої професійної діяльності.

Рекомендований для студентів педагогічних вишів, викладачів-гітаристів та учнів шкіл естетичного виховання.

УДК 004:37.015.31:78:787.61-057.87(075.8)

ББК Щ31р

ISBN

© Солдатенко О.І., 2015.

© Чернігівський національний педагогічний університет імені Т.Г. Шевченка, 2015

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА.....	5
РОЗДІЛ 1. ІНФОРМАЦІЙНІ КОМП'ЮТЕРНІ ТЕХНОЛОГІЇ В СУЧАСНІЙ МУЗИЧНІЙ ШКОЛІ	
1.1. Використання комп'ютерних технологій на уроці гітари в музичній школі.....	8
1.2. Інтернет як джерело музичної інформації.....	11
1.3. Інтернет як можливість придбати популярність.....	13
1.4. Інтернет та дистанційне навчання.....	14
РОЗДІЛ 2. КОМП'ЮТЕРНІ ПРОГРАМИ, ЯК ІНСТРУМЕНТАРІЙ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВИКЛАДАЧА ГІТАРИ В МУЗИЧНІЙ ШКОЛІ	
2.1. Комп'ютерні програми на уроці музики.....	16
2.1.1. Музичні програвачі.....	17
2.1.2. Музичні ігри.....	17
2.1.3. Програми для співу караоке.....	18
2.1.4. Музичні енциклопедії.....	19
2.1.5. Навчальні програми, навчальні посібники.....	20
2.2. Музичні конструктори, програми для написання музики.....	26
2.2.1. Музичні конструктори.....	26
2.2.2. Програми для створення музики.....	26

2.3. Застосування комп'ютерних програм на уроці гітари.....	27
РОЗДІЛ 3. ОБРОБКА ТА ПЕРЕКЛАДАННЯ АВТОРСЬКОЇ МУЗИКИ	
3.1. Значення аранжування в розвитку музичних здібностей.....	33
3.2. Перекладання музичних творів для гітари	36
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	42
ДОДАТКИ.....	45
Додаток А. Повний перелік набраних нот (О. Солдатенко).....	45
Додаток Б. Перелік музичних творів, що аранжовані для гри на гітарі.....	49
Додаток В. Гітарні аранжування.....	52

ПЕРЕДМОВА

Важливими цілями навчання у виші є розвиток у майбутніх учителів музики здатності засвоювати і застосовувати знання, виявляти творчі здібності учнів шкіл естетичного виховання в ході активної діяльності самого учня.

Останнім часом в педагогічній освіті часто піднімаються питання про невідповідність вимог, що висуваються до особистості вчителя та його діяльності й фактичною готовністю до виконання ним своїх функцій. Ці протиріччя обумовлюють необхідність вирішення проблеми цілеспрямованої підготовки та оновлення організаційних форм та методів в підготовці майбутніх учителів музики з метою формування у них готовності до подальшої професійної діяльності.

Направляючу роль тут відіграють індивідуальні здібності студента, до яких можна віднести як загальні так і спеціальні музичні здібності (слух, ритм, емоційне сприйняття та ін.), які він потім має розвивати в учнів даючи їм не лише теоретичні знання, а й навчаючи за допомогою музичних творів, авторської інтерпретації, своїм творчим виконанням на музичному інструменті. Для досягнення цієї мети, майбутньому учителю музики необхідно займатися постійним самовдосконаленням, саморозвитком, поглиблювати набуті знання.

В умовах музичної освіти це виявляється в опануванні такими вміннями, як: залучення внутрішнього слуху; вільне читання нотного тексту; керівництво аплікатурними принципами і правилами групування ритму; орієнтація при грі на нотний текст; запам'ятовування, емоційне сприйняття музики; виконавська техніка; художнє мислення; застосування різних прийомів

звукового видобування; володіння виконавським репертуаром, що включає твори різних жанрів, форм, стилів; виконання музики про дітей і для дітей; творча інтерпретація музичного твору; грати в ансамблі; працювати над ансамблевими аранжуваннями; робити сольні аранжування; грати етюди; застосовувати різноманітні технічні засоби сучасного звуковираження; спиратися на основні поняття, що використовуються в комп'ютерному аранжуванні; використовувати звукові карти, апаратні засоби, процесори ефектів і віртуальні музичні інструменти; користуватися допоміжними музичними програмами та працювати з музичним матеріалом (зведення, мастеринг); використовувати нотні редактори для створення музичних аранжувань і нотних партитур та інше.

Як суб'єкт педагогічної діяльності, майбутній вчитель музики має: володіти знаннями щодо індивідуальних та типологічних особливостей розвитку психіки учнів, їх потенційних можливостей та здібностей; вміти діагностувати, прогнозувати, моделювати, планувати організовувати навчально-виховний процес; розвивати: музично-естетичні здібності в учнів (емоційний відгук на музику); сенсорно-пізнавальні музичні здібності (мелодійний, тембровий, динамічний, гармонійний слух, відчуття висоти звуку та ладу, чуття ритму); інтелектуальні музичні здібності (музично-образне мислення; музично-репродуктивна та творча уява; музична пам'ять); засвоїти принципи, зміст, форми та методи навчання і виховання учнів.

У навчально-методичному посібнику представлено матеріали, що охоплюють питання пов'язані із впливом інформаційно-комп'ютерних технологій на викладання гітари в сучасній музичній школі. Інтернет представлений як джерело музичної інформації та засіб дистанційного навчання.

Комп'ютерні програми пропонуються як новий інструмент педагогічної діяльності викладача гітари в музичній школі. При тому, висвітлюються методичні поради щодо використання музичних програвачів, музичних ігор, програм для співу караоке, музичних конструкторів, програм для написання музики та інше.

Гітарні аранжування в розвитку музичних здібностей учнів, в даному виданні, враховують рівень підготовки студентів (виконавський, художній та технічний рівні), схильність до певного стилю музики (класична, народна, естрадна), професійну орієнтацію.

Розкриваючи елементи сучасних педагогічних технологій стосовно викладання курсу гітари в цілому, даний навчально-методичний посібник охоплює нові форми, методи і засоби навчання і виховання. Для цього, в ньому широко представлено опис методики використання сучасних технічних та інформаційних засобів навчання при грі на гітарі в музичній школі. Він дає можливість педагогу отримати відомості про найбільш раціональне застосування сучасних технічних та інформаційних засобів навчання в музичній школі та орієнтує його на організацію навчального процесу в напрямі широкого застосування активних форм і методів навчання.

Музичний гітарний репертуар, представлений в додатках до посібника авторськими аранжуваннями різноманітних музичних творів за різними жанрами, формою та характером і рівнем складності розрахований на його професійне використання в роботі з учнями шкіл естетичного виховання.

РОЗДІЛ 1

ІНФОРМАЦІЙНО-КОМП'ЮТЕРНІ ТЕХНОЛОГІЇ В СУЧАСНІЙ МУЗИЧНІЙ ШКОЛІ

§ 1.1. Використання комп'ютерних технологій на уроці гітари в музичній школі

Одним з провідних напрямів у галузі музичної педагогіки ХХІ століття виступає знайомство учнів з інформаційно-комп'ютерними технологіями. Дані технології, як зазначає О. Ісаєва, забезпечують різноманітність, доступність і оригінальність навчальної інформації на відміну від традиційних засобів навчання музики. Вони допомагають педагогу зробити процес навчання більш ефективним і якісним [7].

Так, враховуючи сучасні тенденції в музичній освіті, в Чернігівській музичній школі №1 ім. С. В. Вільконського комп'ютерні технології активно використовуються у навчальному процесі в різноманітних напрямках педагогічної діяльності:

- 1) ведення електронної документації (планування, звіти, програми);
- 2) зберігання інформації в електронному вигляді (сценарії, програми концертів, каталоги CD і DVD-дисків та ін.);
- 3) пошук інформації в мережі Internet;
- 4) створення бази даних;
- 5) використання комп'ютера на уроці і в позанавчальній діяльності [10].

Здійснюючи зв'язок з учнем на базі інтерактивності, сучасні технічні засоби навчання можуть виступати самостійним джерелом знань і служити цілям диференціації навчання. Найбільш перспективним є використання в цій якості навчальних компакт-

дисків і ресурсів Інтернету в силу їх інтерактивності, мультимедійності та адаптивності. Вони можуть бути засобом зв'язку між вчителем та учнем, тобто бути засобом дистанційної освіти. Наприклад, крім основної системи організації навчального процесу, в музичній школі – індивідуального навчання, має розвиватися система дистанційного навчання (E-learning), як альтернативна форма організації педагогічного процесу. E-learning використовує інформаційно-комп'ютерні технології, зокрема Інтернет, і не залежить від місця і часу [20, 22, 24].

Використання комп'ютерних технологій на уроці гітари в музичній школі, в порівнянні з традиційним навчанням, має цілу низку переваг, а саме:

1. Комп'ютер розширює можливості надання та отримання навчальної інформації.

2. Завдяки звуковим файлам, графіці, відеофайлами створюється відчуття реальності.

3. Підвищується мотивація учнів до придбання нових знань.

4. Розкриваються творчі здібності учнів.

5. Проводиться самоконтроль діяльності учнів.

Не менш успішно комп'ютер може використовуватися і в позанавчальній діяльності:

– як засіб наочності при вивченні нового додаткового матеріалу на відео і компактдиску;

– для отримання інформації з мережі Internet;

– при фото і відеозйомках класних заходів, створенні фільмів (Windows Movie Maker);

– для проведення музичних конкурсів і вікторин з допомогою Power Point і Windows Media [10].

Інформаційні технології на уроках музики допомагають вирішувати триєдине завдання:

1. Роблять музичний матеріал доступним для сприйняття не тільки через слухові аналізатори (15%), а й через зорові і кін естетичні (85%).

2. Використання комп'ютера робить доступним і зрозумілим учням особливості побудови музичного ряду тих чи інших музичних творів, специфіку звучання різних музичних інструментів і взаємозв'язок кожного з них у спільному звучанні.

3. Мультимедійні технології дають можливість будь-якій дитині спробувати свої сили у написанні музичних творів [25].

У сучасну епоху роль викладача музики істотно змінюється. Якщо в недавньому минулому йому було достатньо бути просто «транслятором» певних знань і навичок, то тепер – крім збереження цієї традиційної функції – він повинен бути для своїх учнів ще й «лоцманом» в бурхливому морі музичної інформації. Це передбачає не тільки високий рівень компетенції в своїй сфері, але і гарну орієнтацію в суміжних областях.

Для того щоб зацікавити учнів, навчити їх слухати і розуміти музику, вчителю музики необхідно йти в ногу з часом. Допомогти йому в цьому може створення спеціального комп'ютерного навчального середовища, що містить інтерактивні віртуальні навчальні об'єкти.

Одним з основних напрямків підвищення професійного статусу викладача гітари є володіння інформаційно-комп'ютерними технологіями. У цій області творча співпраця викладача-музиканта і програміста є гострою необхідністю, оскільки отриманий інноваційний продукт слід перевести на мову, зрозумілу комп'ютеру і зручну для сприйняття учнями [10, 16].

Найважливішими педагогічними положеннями, на яких базується нова модель навчання з використанням сучасних технічних засобів навчання, є:

- провідна роль вчителя в навчальному процесі;
- методична варіативність технічних засобів навчання, їх адаптивність;
- управління навчальною діяльністю школярів на основі зворотного зв'язку;
- активна робота школярів з технічними засобами навчання [20].

Застосовуючи комп'ютерні програми, прагнучи сформувати естетичні смаки дітей, крім традиційних музичних інструментів, на уроці музики доцільно використовувати сучасні електронні: *дитячі клавішні синтезатори, мультимедійні комп'ютери зі звуковою картою і музично-програмним забезпеченням для створення музики*. Учні таким чином чують як звучать різні клавішні, струнні, духові, ударні інструменти різних епох і народів. Використання автоматичного акомпанементу при розучуванні пісень на уроках стимулює інтерес дітей до навчання більше, ніж простий гітарний супровід. Адже такий супровід наближається до оркестрового, він може звучати в різних жанрах і стилях, а ритм, закладений в його пам'яті, надає сучасність та імпровізаційну безпосередність. Проте вчитель гітари не повинен забувати, що замінити живий звук неможливо навіть новітніми комп'ютерними технологіями і на уроках необхідно обов'язково використовувати і традиційні музичні інструменти.

§ 1.2. Інтернет як джерело музичної інформації

Роль Інтернету в житті гітариста неоднозначна, адже він може виступати і як джерело музичної інформації, так і дає можливість придбати популярність та навчатися дистанційно.

З усього існуючого комплексу електронно-освітніх ресурсів присвячених класичній гітарі (інформативних, подієвих,

персональних, комбінованих), доступного в Інтернеті, викладачами гітари часто використовуються такі, як:

– *електронна нотна бібліотека старовинної та сучасної музики класичного напрямку*, що включає оригінальні твори і перекладення для гітари;

– *аудіо-та відеозаписи окремих творів відомих гітаристів нашого часу і видатних виконавців ХХ століття*, а також їх *майстер-класи та відео-школи*.

Учням музичної школи здається, ніби в Інтернеті є все, але багато дітей цю інформацію не можуть правильно інтерпретувати.

Момент інтерпретації побаченого і почутого під час навчання гри на гітарі є ключовим і є ілюзією вважати що, маючи безліч посібників, простіше розібратися в суті гри. Адже крім прийомів гри, там також існують нюанси композиції, аранжування, структура, і індивідуальна манера гри та настрої, що створюється різними способами. На цьому варто робити акцент, але розбиратися в цих тонких нюансах не вчить жодна *відео-школа*. Ці нюанси передаються шляхом живого наслідування і досягаються самостійною роботою під керівництвом викладача. При навчанні дітей треба привчати їх більше слухати й аналізувати почуте на предмет ритмів, гармоній, мелодійних рухів і способів досягнення потрібної виразності.

У *пошукових системах Інтернету* учень може знайти цікаву і необхідну інформацію, яку йому не підкажуть ні друзі, ні друзі друзів, він також може стати читачем і учасником тематичних дискусій на *спеціалізованих сайтах*, завдяки чому він і сам збагатиться інформацією, і допоможе своїми напрацюваннями іншим. Таким чином в учнів з'являється шанс реалізувати свої вміння у соціально-корисній роботі.

Мінус спеціалізованих тематичних співтовариств полягає в тому, що щоб знайти корисну інформацію, початківцю потрібно витратити дуже багато часу стежачи за темами і коментарями до них. Так гітарист виявляється в ситуації, коли він стає прив'язаним до Інтернету, і поступово втягується у швидкі потоки інформації – потрібної і непотрібної. Головне, що є потік, знаходження в ньому – вже процес і, з тугою вимкнувши комп'ютер, думає: «Я шукав відповідь на питання, чи знайшов я його? Все це мені і так відомо». Найчастіше він їх знаходить на мало відвідуваних сайтах – це копії оригінальних видань або переведені ентузіастами рідкісні і корисні посібники [13, 16].

§ 1.3. Інтернет як можливість придбати популярність

Учнів Інтернет приваблює тим, що є можливість стати відомим хоча б у колах користувачів Інтернету, не даючи концертів, але розміщуючи *ролики на сайтах* відеохостингу. Ці ролики можуть виявитися цікавими багатьом користувачам, але навіть коли кількість переглядів сягає кількох тисяч, це не допомагає гітаристу реалізовувати свої вміння, виконуючи музику на концертах. Від того, що відеоролик подивиться одна людина в Аргентині, двоє в США, п'ятеро в Києві тощо, створюється загальна кількість переглядів, але це не створює атмосфери концертної зали, не дозволяє відчутти загальний настрій щодо сприйняття музики слухачами.

Інтернет гарний на початкових стадіях придбання популярності [13]. За допомогою ресурсів типу *Myspace, Facebook, Однокласники, В контакте* учні заявляють про себе, вони постійно відвідують сторінки інших музикантів і залишають на стінах повідомлення, де присутнє їх фото, відео, посилання на сайт. Більш ефективним способом заводити знайомства є участь у фестивалях, концертах, тематичних вечорах.

§ 1.4. Інтернет та дистанційне навчання

Крім звичайного навчання, викладання гітари можливе і дистанційно (відеоуроки), що дає можливість тим, хто живе в інших містах і країнах, отримувати відеоконсультації вчителя в режимі он-лайн. Для цього потрібна лише веб-камера і програма *Skype*.

Дистанційні уроки проводяться коли учень не може з тих чи інших причин бути присутнім у музичній школі (хвороба, далека відстань тощо) і займається не виходячи з дому, у зручний для нього час і в комфортних умовах. Батьки також можуть, користуючись *Skype* спостерігати за проведенням уроку в музичній школі, що само по собі є сильною мотивацією для дитини.

Також по *Skype* на уроці і на репетиціях ансамблю, викладач та учні можуть отримувати відеоконсультації в режимі он-лайн від гітаристів, які живуть в інших містах і країнах (Америка, Канада, Португалія та ін.).

Бути «просунутим» користувачем персонального комп'ютера, вміти добре орієнтуватися в Інтернеті (швидко знаходити потрібну інформацію, обмінюватися нею з колегами, брати участь у всіляких форумах і конференціях, організовувати дистанційні уроки) є нагальною вимогою як для викладача гітари музичної школи так і для її учнів.

ПИТАННЯ І ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Словникова робота: музична педагогіка, інформаційно-комп'ютерні технології, інтерактивність, мультимедійність, творчі здібності учнів, спеціальне комп'ютерне навчальне середовище, клавішні синтезатори, мультимедійні комп'ютери зі звуковою картою, відео-школи, відео уроки, дистанційне навчання гри на гітарі.

Теми рефератів

1. Можливості комп'ютерних технологій.
2. Пошук інформації в мережі Internet та створення бази даних.

Питання винесені на самостійне опрацювання

1. Використання комп'ютера на уроці та в поза навчальній діяльності.
2. Система дистанційного навчання (E-learning).

Питання та завдання для самоконтролю

1. Як використовуються комп'ютерні технології в навчальному процесі?
2. Назвіть переваги комп'ютерних технологій в порівнянні з традиційним навчанням на уроці гітари.
3. Які завдання допомагають вирішувати інформаційні технології на уроках музики?
4. Назвіть складові моделі навчання з використанням сучасних технічних засобів навчання.
5. Що собою представляє автоматичний акомпанемент?
6. Окресліть комплекс електронно-освітніх ресурсів присвячених класичній гітарі.
7. Які є особливості дистанційних уроків в підготовці гітаристів?

РОЗДІЛ 2

КОМП'ЮТЕРНІ ПРОГРАМИ ЯК ІНСТРУМЕНТАРІЙ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВИКЛАДАЧА ГІТАРИ В МУЗИЧНІЙ ШКОЛІ

§ 2.1. Комп'ютерні програми на уроці музики

Новим інструментом педагогічної діяльності викладача гітари в музичній школі є програма для роботи з музикою на комп'ютері. Комп'ютерні програми використовуються в навчанні гри на гітарі, у розвитку музичного слуху, у проведенні прослуховування музичних творів, у підборі мелодій, в аранжуванні, імпровізації, наборі і редагування нотного тексту. Вони полегшують і скорочують час підготовки педагога до заняття. Учні можуть швидко і якісно закріпити новий матеріал, дізнатися багато цікавого і невідомого про музику і музикантів, пограти в музичні ігри, перевіряючи свої знання і залучаючи до музичної творчості батьків [18].

Програми, які використовуються на уроках музики умовно можна розділити на групи:

1. *Музичні програвачі.*
2. *Музичні ігри.*
3. *Програми для співу караоке.*
4. *Музичні енциклопедії.*
5. *Навчальні програми, навчальні посібники.*
6. *Музичні конструктори, програми для написання музики.*

2.1.1. Музичні програвачі

Перша група програм знайома будь-якому користувачеві ПК – це «*Windows Media Player*», «*Aimp*» та ін. Можливості цих програм досить широкі: відтворення музичних файлів, побудова списку мелодій, запис в різних форматах. Комп'ютерна фонотека відрізняється від звичайної двома чудовими властивостями: гігантським обсягом інформації і блискавичним пошуком. Потрібний музичний файл або його фрагмент знаходиться без зайвих витрат часу. Зоровий образ програм, завдяки химерним, абстрактним лініям, кольоровій гамі, образним формам, які виникають на екрані монітора в процесі звучання музики, розвиває образне мислення і уяву школярів. Таке прослуховування допомагає учням відчутти глибину музичного мистецтва, пробуджує в дітях любов і живий інтерес до музики, допомагає зрозуміти її зміст і характер [10, 21].

2.1.2. Музичні ігри

Музичні навчальні ігри – один з улюблених видів навчальної діяльності молодших школярів, бо навчальні ігрові програми та ігрові моменти вносять значну різноманітність в урок і пробуджують інтерес до музики. Змінюється вид діяльності, процес навчання стає цікавішим і в ході гри діти легше, і з великим інтересом, засвоюють новий навчальний матеріал, виконують різноманітні вправи, шукають шляхи подолання перешкод.

«Учись рисувати. Учебник». Розвиваюча гра призначена насамперед для самих маленьких – дітей до 8 років. Вона допомагає дитині, розфарбовуючи різні картинки, освоїти ази рахунку, навчить розпізнавати звучання музичних інструментів [6].

«Клиффорд. Угадай мелодію». Виконуючи нескладні, але захоплюючі завдання, дитина дізнається, як звучать музичні

інструменти, одержує знання про композицію, ритм, музичні стилі, розучує пісні [9].

Навчальна гра *«Нашествие звуков»* розвиває абсолютний і тембральний слух. Почувши звук і натиснувши відповідну клавішу, дитина збиває «інопланетні тарілки», що вторгаються зверху.

Гра для веселої музичної практики *«Повтори мелодию»* розвиває слух, почуття ритму і здатність розпізнавати мелодію після трьох повторень окремих нот, певного ритму або мелодії.

«Музыкальные кирпичи». Спочатку школяр слухає мелодію, потім з музичних «цеглинок» становить її нотний «стан». При цьому мелодія містить лише половину «цеглин», і тому дитині необхідно знайти правильний звук.

Дуже важливо залучати батьків в освітній процес. Для визначення знань дітей батьки можуть використовувати музичну гру *«Репетитор з початків нотної грамоти»* [7]. «Репетитор» дозволяє вивчити розташування нот на нотному стані і на фортепіанній клавіатурі, діези, бемолі, тривалість нот, пауз, тактів, інтервали, акорди і тональності. Навіть якщо батьки не володіють музичними знаннями, вони завжди можуть визначити рівень підготовки і знань своїх дітей, знаходити відповіді та пояснення на питання, що цікавить за допомогою гри, брати участь у грі разом з дітьми.

2.1.3. Програми для співу караоке

Спів з мікрофоном особливо приваблює дітей, оскільки дає їм можливість відчувати себе артистами, «зірками», взяти участь у вокальних конкурсах. Можна записати фонограми своєї гри на гітарі і під неї співати. Для співу караоке існує ряд спеціальних комп'ютерних програм:

«*Karaoke GALAXY*», для зручності виконавців змінюється і темп, і тональність пісень, і є можливість змінити фон екрану на тематичні картинки або фотографії.

«*KarMaker*» – з її допомогою вчитель спільно з дітьми може створити караоке файли з зміненим текстом і мелодією.

«*Vocal Jam*» – крім списків пісень і зміни темпу і тональності, тут є і запис вокалу, і створення відеофайлів для заставки на екрані під час співу, і курс сольфеджіо російською мовою, і навчання читанню нот, і – що особливо люблять молодші школярі, – можливість оцінки інтонування в балах.

2.1.4. Музичні енциклопедії

У музичних енциклопедіях є: біографії композиторів і відомих музикантів з фотографіями і музичними файлами, історія створення інструментів і зразки їх звучання, віртуальні екскурсії по музеях, концертах і різних виставках.

«*Энциклопедия классической музыки*» включає статі про композиторів усіх країн, музичні фрагменти найвідоміших творів та опис їх змісту, показані в анімації 44 музичні інструменти та надано зразки їх звучання. Енциклопедія знайомить з найвідомішими виконавцями всього світу. Можна зробити 12 віртуальних екскурсій по країнах світу і ознайомитися з їх музичною культурою [21].

У програмі «*Шедевры музыки*» зібрані оглядові матеріали, про різні напрямки музики, від епохи бароко до сучасної, є біографічні відомості про композиторів, описані історії створення відомих композицій. Вона є хорошим засобом залучення учнів у творчий процес створення власної музики [7].

В «*Энциклопедии популярной музыки Кирилла и Мефодия*» зібрані відомості практично про всі сучасні групи і виконавців, музичні альбоми, можна дізнатися про історію розвитку будь-якої

групи, про становлення року, джазу, поп-музики в різних країнах, прослухати запис або переглянути відеокліп [7, 21].

2.1.5. Навчальні програми, навчальні посібники

Навчальні комп'ютерні програми поступово «трансформують традиційні вимоги до навчальних знань (запам'ятати, вміти відтворити) у вимоги до базових інформаційних умінь типу пошуку знань (уміти знайти і застосувати при вирішенні поставлених завдань)» [23, с. 4].

Пізнавальні музично-комп'ютерні програми, що використовують на уроках, не тільки підвищують інтерес у дітей до уроків музики, закріплюють позитивну навчальну мотивацію, але і стимулюють їх до того, щоб дізнатися щось додаткове самостійно [10].

Програма *«Музыкальный класс»* адаптована для учнів молодших класів. Вона побудована на запам'ятовуванні і повторенні простих дитячих мелодій. Учень може випробувати свої сили і як виконавець – награти вподобану йому мелодію, і як композитор – скласти свою пісеньку і тут же її прослухати, записати за допомогою нотних знаків, роздрукувати і подарувати рідним. Вона дає можливість виконати твір на будь-якому із запропонованих 10 інструментів, а за допомогою «кіберсинтезатора» задана мелодія може звучати в будь-якому, обраному учнем, стилі і жанрі, можна виконати її під фонограму, записати на комп'ютер за допомогою мікрофона, а потім прослухати результат.

Мультимедійний посібник із серії *«Школа розвитку личности Кирилла и Мефодия»*, *«Вчимся rozumіти музику»* навчить дітей розбиратися в особливостях інструментальної, симфонічної та вокальної музики, відчувати музичну інтонацію, настрій [7].

На сьогоднішній день існує велика кількість програм в допомогу навчання дітям гри на гітарі. Серед них немає поки явних лідерів і загальноприйнятих стандартів. Кожна програма – це окремий світ: своя ідеологія, свій інтерфейс, свій вибір теоретичних розділів, свій підхід до діалогу з учнем [15].

Програми в допомогу гри на гітарі можна розділити на:

- 1) *«Guitar Pro»;*
- 2) *програми - самовчителі гри на гітарі;*
- 3) *програми для настроювання гітари;*
- 4) *програми для роботи з акордами;*
- 5) *програми для роботи з нотами;*
- 6) *програми для конвертації.*

1. «Guitar Pro»

Дана програма, нотний редактор, призначений для створення, редагування і прослуховування гітарних табулатур і нотних партитур, має певні можливості:

- запис музичних творів для гітари, бас-гітари, банджо, а також для багатьох інших інструментів та ансамблів у вигляді табулатур або нотної графіки;
- створення партій для духових, струнних, клавішних музичних інструментів;
- створення партій для ударної установки та перкусії;
- додавання тексту пісень і прив'язка його до нот доріжок з партією вокалу;
- будівник гітарних акордів;
- експорт створених партитур в MIDI, ASCII, MusicXML, WAV, PNG, PDF, GP5 (у Guitar Pro 6);
- імпорт з MIDI, ASCII, MusicXML, Power Tab (Ptb), TablEdit (Tef);

– віртуальний гітарний гриф, клавіатура фортепіано і панель ударних інструментів, на яких відображаються ноти, що програвуються у поточний момент;

– вбудований метроном, гітарний тюнер, інструмент для транспонування доріжок;

– велика кількість інструментів для відображення в нотах характерних для гітари прийомів гри і вибір варіантів їх озвучування.

Починаючи з версії 5 в програмі з'явилася технологія RSE (Realistic Sound Engine), що дозволяє наблизити звучання гітари до реального, і накладення різних ефектів (гітарні «примочки», ефект «wah-wah» та ін.) в реальному часі. «RSE BASSES» – звучання басових партій, «RSE DRUMS» – звучання ударних інструментів, «RSE GUITARS» – звучання партій гітари [4, 8].

Застосування програми «Guitar-Pro» на уроці гітари, пропонуємо здійснювати у 4 етапи:

1. Продемонструвати «Guitar-Pro» і допомогти учню навчитися найпростішим прийомам роботи з програмою: використання метронома, варіювання темпів, робота зі звуковими доріжками.

2. Освоєння нотного запису (відбувається теж на уроках, під керівництвом викладача).

3. Робота з готовою партитурою (окремі партії-доріжок твору, редагування готових партитур, взятих з Інтернету).

4. Творча робота зі створення партитур-аранжувань і композицій самими учнями.

Щоразу, приступаючи до вивчення нового твору, треба нагадати учню про те, що «Guitar-Pro», як і будь-яка комп'ютерна програма – це технічний засіб навчання, вона до кінця не може передати справжнє звучання твору, незважаючи на всі

удосконалення програмістів. Тому гітарист обов'язково шукає і прослуховує «першоджерело», на яке спирається даний твір, воно дається учневі додому (на електронному носії – флешка або диск), щоб він слухав оригінал і мав орієнтир для роботи. Потім на основі нот твору або знайденого готового файлу «Guitar-Pro» здійснюється робоче перекладення у форматі програми.

При розборі твору з учнями, учитель має вибирати найбільш зручні позиції для виконання, аплікатура і вносяться зміни до табулятури.

При розучуванні твору рекомендовано використовувати такі прийоми, як: включення і виключення доріжок; гра окремих партій; зміни темпу для розучування; робота з вбудованим метрономом; використання дублювання голосів і гра під фонограму «мінус».

Учні, як правило, захоплюються комп'ютерними технологіями, з увагою ставляться до домашніх завдань, де вони можуть попрацювати на комп'ютері. Спочатку багато хто сприймає заняття з програмою як гру (відволікаючись від «стрілялок», «бродилок» та інших шкідливих для психіки дитини ігор). А для когось «гра» переростає в можливість не тільки відтворення готового матеріалу, а й самостійної творчої роботи. Це можливість зручно писати музику (підправляючи звучання і прослуховуючи трек хоч 1000 разів поспіль), і вчитися у інших. Так чи інакше, в результаті учень все одно освоює інструмент «руками», долучається до музичного мистецтва, мотивується на самостійну роботу [5].

2. Програми-самовчителі гри на гітарі

До програм, що передбачають надання допомоги в самостійному оволодінні грою на гітарі, можна віднести:

– «*Classical guitar vol.1*» – самовчитель гри на класичній гітарі;

- «*Chord Wizard*» – навчальна програма з підбору акордів і основам музичної грамоти;
- «*Fretboard Warrior*» – допомагає початківцям гітаристам вивчити розташування нот на грифі гітари;
- «*Guitar Speed Trainer*» – для навчання швидкісній грі на гітарі;
- «*Guitar Teacher v1.7 / WIN /*» – домашній вчитель гри на гітарі.

3. Програми для настроювання гітари

При виконанні музичних творів на гітарі її звучання має особливе значення для розвитку музичного слуху учнів. Для настроювання гітари можуть бути використані такі програми, як:

- «*Налаштування гітари*» – щоб правильно вловити звук струни при різних способах настроювання гітари;
- «*Shockwave Flash v3.0 / WIN /*» – метроном + помічник в налаштуванні гітар;
- «*AP Guitar Tuner v3.06*», «*Tuner sfx*» – швидкий і точний гітарний тюнер;
- «*Metronome 16*» – метроном з великою кількістю можливостей [15].

4. Програми для роботи з акордами

Для роботи з акордами користуються наступними програмами:

- «*Chord Wizard*» – показує акорди в символічному позначенні, у вигляді стовпчика цифр (відповідним затисканням ладів на грифі), і у вигляді самого грифа з затиснутими струнами;
- «*Accordeon*» – для перевірки знань з побудови акордів;
- «*Chord Magic v1.0 / DOS /*» – програма, що генерує всілякі аплікатури акорду;

– «*Enjoy Your Guitar v1.1 / WIN /*» – довідник аплікатур акордів;

– «*Adaptation*» – транспортує акорди з однієї тональності в іншу;

– «*Hearmaster*» – визначник акордів – грається акорд на MIDI-клавіатурі, а програма показує буквальне позначення. У разі складних акордів пропонуються кілька варіантів [17].

5. Програми для роботи з нотами

Серед програм, що використовують для роботи з нотами можна назвати такі, як:

– «*RIBS2*» – база нот, заснована на матеріалах Digital Guitar Archive;

– «*Power Tab*», «*Power Tab Editor*» – програма для нотного запису творів для струнних інструментів. Можливе відтворення запису, експорт у формат midi, виведення нот на друк;

– «*Finale*» – програма для написання нотного тексту, його редагування. Її можна використовувати для створення мелодії, для аранжування, для інструментування музичного твору [21].

6. Програми для конвертації

Зручними у застосуванні є такі програми для конвертації, як:

– «*Gold Wave 5.12*» – звукове редагування для CD: архівне відновлення, мовний аналіз, радіо і ТБ, стирання клацань при оцифруванні записів;

– «*Mobile Music Pro 2.0*» – програма для конвертації різних форматів в дзвінки для мобільних телефонів;

– «*Mp3DirectCut 1.39*» – щоб редагувати MPEG аудіо файли;

– «*The Jazz Guitarist*» – конвертор (MIDI-файл в ноти) [17].

§ 2.2. Музичні конструктори, програми для написання музики

2.2.1. Музичні конструктори

Вони цікаві учням тим, що музичний твір в таких програмах створюється за допомогою шаблонів так само, як дитина збирає будинок з деталей конструктора. Вони практично не вимагають музичних знань, а гітарист керується лише власним художнім смаком, здоровим глуздом і почуттям міри.

MIDI-конструктори працюють на основі MIDI-технології, тобто оперують MIDI-повідомленнями. Їм зовсім не обов'язково задавати певну гармонійну схему. Наприклад, «*Techno Maker*» – програма для створення музики в стилі техно.

Аудіоконструктори працюють зі звуковими файлами або зі звуком у реальному часі. Вони в якості вихідних цеглинок використовують аудіофайли різних форматів, дозволяють додати до «зібраної» п'єси додатковий трек, на який можна записати свій вокал або гітарне соло.

«*Magix Music Maker*» – дозволяє зібрати музичний твір з готових фрагментів творів, що виконуються на гітарі, фортепіано, ударних інструментах, синтезаторі.

«*Dance eJay*» – створення танцювальних мелодій на основі готових шаблонів. Крім того, гітарист може записати власний вокал.

«*Musicshake*» – дозволяє розвернутися творчій натурі гітариста у всю широчінь, тому що містить близько півмільйона музичних модулів [4].

2.2.2. Програми для створення музики

Створення музики на комп'ютері вимагає від учнів розуміння її структури та основних законів, без знання яких гітаристу

доводиться дуже важко. Але існують програми – генератори стилів на основі вихідних даних – гармонії та обраної стильової моделі. Програми дозволяють створювати музику навіть не знаючи нот, причому результат може виявитися цілком професійним.

«*JAMMER Professional*» – автоматично створює все: від найпростіших мелодій з використанням ударних інструментів до цілком професійних композицій [19].

«*MagicScore School*» – програма для написання музики і редагування партитур, яка дуже корисна для учнів музичних шкіл, вчителів та просто шанувальників музики [27].

«*Hip-Hop eJay 6*» – може перетворити комп'ютер гітариста в сучасну студію для творіння і мікшування голосових записів [28].

«*Guitar Processor v3.0 / DOS /*», «*GuitarFX Box*» – процесори гітарних ефектів.

«*Tux Guitar*» – програма для запису партитур і редагування табулятур.

Погляди композиторів на такі програми дуже неоднозначні. Одні вважають, що автогенерація скоує творчу фантазію, інші бачать позитивні сторони в тому, що кожен такий продукт включає колосальну базу музичних даних [15, 19].

§ 2.3. Застосування комп'ютерних програм на уроці гітари

Етапи застосування комп'ютерних програм на уроці гітари залежать від ступеня освоєння викладачем комп'ютера.

1 етап. Знання вчителем комп'ютера на рівні користувача допускає використання окремих елементів навчальних програм у ході уроку.

2 етап. Знання і володіння широким колом програм дозволяє створювати власні уроки-презентації.

3 етап. Вміння працювати в локальних мережах дозволяє проводити інтегровані уроки у музичній школі.

При використанні комп'ютерних програм на уроках гітари необхідно підбирати з урахуванням вікового інтересу учнів, їх підготовленості до сприйняття викладеного матеріалу та рівня освоєння ними комп'ютера.

Наприклад, учням 1 і 2 класу в основному підходять фонотека, фонограми та освітньо-ігрові програми, при використанні їх окремих елементів.

Учнями 3-х і 4-х класів гітари добре сприймаються тематичні навчально-розвиваючі, освітні ігрові програми, фонотека і фонограми в повному обсязі, а інформаційні – частково. При цьому доцільно включати в урок, як окремі елементи програм, так і проводити урок-презентацію.

У старших класах краще задіяти всі групи програм і заняття проводити із застосуванням, як окремих елементів програми, так і у формі уроку-презентації та інтегрованого уроку.

Використовувати комп'ютерні програми можна на будь-якому етапі уроку: при перевірці пройденого матеріалу, викладі нової теми, закріпленні матеріалу на уроці, проведенні фізкульт-хвилинки та ін.

Так перевірку пройденого теоретичного матеріалу можна здійснити у формі вікторини, що є практично в кожній інформаційній, тематичній та освітній ігровій програмі.

Наприклад, при проведенні уроку-презентації почати його можна у формі розгадування музичного кросворду з ключовим словом, визначаючим тему уроку, складеного за матеріалами пройдених тем. Це дозволяє вчителю перевірити знання дітей, а учні таким чином самі назвуть мету та тему цього уроку. Зокрема, при проведенні уроку на тему *«Гітарна музика Іспанії»*, цей прийом можна використовувати в якості комунікативної атаки для формування позитивної мотивації і активізації процесу розумового

сприйняття учнів. На екрані відображаються портрети композиторів різних країн, з творчістю яких вже були знайомі учні, назвавши правильно їх прізвища, розгадується кросворд, в якому ключовим є слово «Іспанія» – назва країни, з музикою якої учні повинні познайомитися на майбутньому уроці.

При вивченні теми «Гітарна музика народів світу», після прослуховування музичних фрагментів учні на мапі знаходять дану країну чи регіон. За допомогою програми «Музичні інструменти народів світу» їм демонструються інструменти, які використовують народи цієї країни чи регіону, вчитель розповідає історію їх створення, матеріали з яких вони виготовлені. Потім діти разом з викладачем прослуховують звучання даних інструментів та обговорюють їх національний колорит.

Доступність і різноманітність всіх комп'ютерних програм дозволяють розглядати їх як відкрите навчально-розвиваюче середовище для творчості та самоосвіти учнів класу гітари і викладачів музичної школи. Комп'ютерні програми є своєрідним інструментом для інтерактивного освітнього дійства, завдання якого – не інформування, а освоєння і набуття знань учнями, а метою виступає самостійність мислення і творчість учня. Виконання цієї вимоги передбачає, насамперед, знання викладачем хоча б найпростіших комп'ютерних програм і потребує постійного навчання і самонавчання вчителя.

Введення комп'ютерних технологій в освітній процес музичної школи дозволяє крокувати в ногу з часом, підвищує інтерес учнів до занять, розвиває їх творчі здібності. Інформаційні та комунікаційні технології стали робочим інструментом викладачів музичної школи та їхніх учнів. Однак, розглядати використання комп'ютерних технологій на уроці як панацею для вирішення всіх проблем не можна. Це тільки засіб для реалізації

цілей і завдань, поставлених перед педагогом. Уміння поставити проблему, зацікавити нею своїх учнів, знайти потрібні форми, методи, засоби для її вирішення це не зробить жоден комп'ютер. Чільна роль у навчально-виховному процесі завжди залишиться за вчителем [21].

Учитель, будучи головною фігурою в навчальному процесі, за допомогою інформаційно-комп'ютерних технологій, спрямовує і організовує самостійну роботу школяра, контролює її результат [20].

Використання комп'ютерних програм, як нового інструменту педагогічної діяльності викладача гітари в музичній школі, дає переваги:

1. Розширює інформаційну базу при підготовці до уроку, не тільки пов'язану і з світом музики, але і з світом мистецтва в цілому, що сприяє більш ефективному засвоєнню навчальної програми.

2. Тривимірність, анімація, відео, звук, імітація традиційних образотворчих технік, інтерактивність, гіпертекстуальність комп'ютерних програм дозволяє ефективно розвивати всі види сприйняття в учнів: зорове, слухове, чуттєве і задіяти при проведенні уроку всі види пам'яті: зорову, слухову, моторну, образну, асоціативну та ін.

3. Істотно підвищує інтенсивність проведення уроку, особливо при проведенні уроків-презентацій.

4. Сприяє розширенню міждисциплінарних зв'язків при викладі матеріалу уроку.

5. Урізноманітнює форми проведення уроку, контролю засвоєння пройденого матеріалу. Так завдяки застосуванню комп'ютерних програм стало можливе використання таких форм

проведення занять як урок-екскурсія, урок-концерт, урок-гра та інші.

6. Використання так званої «мінусовки» і «караоке», дозволяє значно збагатити і розширити пісенний репертуар, що виконується на уроці і при проведенні шкільних заходів, а також дає можливість викладачу контролювати якість виконання кожним учнем.

7. Учні поряд із засвоєнням програми курсу «Гітара» набувають навички володіння комп'ютером.

8. Змушує викладача постійно вдосконалювати свої знання та вміння [21].

Впровадження комп'ютерних технологій на уроках в музичній школі – це тільки додатковий засіб навчання, який дає можливість вільно висловитися за допомогою зображення, слів і звуку в єдиному сплетінні і проявити інноваційну спрямованість викладача гітари на освоєння та впровадження варіативних і продуктивних музично-педагогічних нововведень. Комп'ютерні технології жодним чином не зможуть замінити живе спілкування з учителем.

ПИТАННЯ І ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Словникова робота: музичні програвачі, музичні навчальні ігри, композиція, ритм, музичні стилі, караоке, музичні альбоми, гітарні табулятури, нотні партитури, гітарний тюнер, акорди в символічному позначенні, тональність, звукове редагування, генератори стилів, редагування партитур.

Теми рефератів

1. Можливості музичних програм «Windows Media Player» та «Aimp».

2. Використання програми «Клиффорд. Угадай мелодію» при навчанні учнів.

Питання винесені на самостійне опрацювання

1. Музичні енциклопедії.
2. Використання метроному.

Питання та завдання для самоконтролю

1. Які групи електронних музичних програм використовуються на уроках музики?
2. Як впливають музичні ігри на навчальну діяльність молодших школярів?
3. Як використовують гру «Репетитор з початків нотної грамоти» у навчанні учнів-початківців?
4. Які існують програми для співу караоке?
5. Як можна використати на уроці музики пізнавальні музично-комп'ютерні програми?
6. В чому переваги та недоліки програм, що призначені для допомоги в грі на гітарі?
7. Чи достатньо програми-самовчителя для оволодіння грою на гітарі?
8. Як треба правильно користуватися програмами для настроювання гітари?
9. Які програми використовують для роботи з нотами?
10. Назвіть особливості програм для конвертації.
11. Що собою представляють музичні конструктори?
12. Які існують етапи застосування комп'ютерних програм на уроці гітари?

РОЗДІЛ 3

ОБРОБКА ТА ПЕРЕКЛАДАННЯ АВТОРСЬКОЇ МУЗИКИ

§ 3.1. Значення аранжування в розвитку музичних здібностей

О.В.Девуцкий говорячи про аранжування зазначає, що «Динаміка і напрямок культурного розвитку сучасного суспільства цілком виразно вказує на те, що в майбутньому питома вага різних обробок і перекладень авторської і традиційної фольклорної музики буде неухильно зростати, так само як і роль аранжувальника серед інших музичних професій» [2, с.50].

Навчання учнів шкіл естетичного виховання на відділенні народних інструментів по класу гітари вимагає від вчителя вмінь розписувати музичний матеріал, робити авторські обробки, компонування п'єс, аранжування тощо.

Застосування аранжування для розвитку музичних здібностей учнів визначається самим музичним життям, його різнобічною практикою, потребами постійного активного оновлення педагогічного репертуару, необхідністю успішного навчання як учнів-початківців, так і вдосконаленням мистецтва студентів і вчителів. Кінцевою метою цього процесу є сприяння розвитку музичних здібностей учнів через використання спеціально відібраних і перероблених музичних творів, які, впливаючи на афективну сферу дитини, здатні розвивати у неї вищі психічні функції – мислення, волю, мотивацію та збагачувати музичний досвід дітей. При тому, важливо спиратися на використання вже знайомих їм творів та зацікавлення новими інструментальними і вокальними творами із складним розвитком музичного образу, підтримувати у дітей бажання співати, виховувати у них любов до

пісні, залучати учнів до імпровізації і ансамблевого музикування, яке розвиває гармонійний слух, ритм, почуття відповідальності та багато іншого.

Аранжування є дієвим засобом розвитку музичних здібностей дитини, її мислення, загально-музичного і внутрішнього слуху, пам'яті, відчуття форми, чуття інструменту, ансамблевого чуття, музичності. Це суттєво як для учнів з гарними, так і з посередніми музичними здібностями враховуючи те, що аранжування дає новий поштовх для їх розвитку.

Поширена практика гітарних аранжувань породжується сформованим об'єктивним станом речей, коли на тлі значного інформаційного навантаження дітей і властивій середньостатистичному рядовому слухачу інерції сприйняття як учні, так і студенти воліють виконувати скоріше знайому для них популярну музику, ніж твори хоч і сучасних, але маловідомих авторів. Це впливає на те, що викладачі шкіл естетичного виховання відчувають хронічний дефіцит педагогічного репертуару.

Сучасну музику майже завжди виконує група музикантів і у кожного з них є своя партія. Це може бути голос (вокал), партія баса, ударних, гітари, скрипок і безліч інших, залежно від складу ансамблю. І коли учень хоче виконати цю музику на гітарі, то має два варіанти: або її просто заспівати під акомпанемент гітари, або зіграти на гітарі як самостійний інструментальний твір. Щоб заспівати потрібно лише підібрати акорди до пісні, зіграти їх на гітарі певним способом і співати. Інша річ, якщо треба зіграти музичний твір в інструментальному варіанті, де на одній гітарі грається і партія голосу (мелодія), і партія басу, і партії гармонії з ритмічним супроводом. Тут все не так просто. Потрібні ноти цього твору для гітари, які треба написати і об'єднати кілька партій пісні

в одну партію гітари. Самостійно це зробити можна лише за наявності хороших знань в області музичної теорії, гармонії, композиції, маючи розвинений музичний слух і в достатній мірі володіючи інструментом (вище середнього рівня), та маючи чималий музичний досвід. Цим займаються гітаристи-аранжувальники [1, 11, 12, 14].

Як показує практика, систематичне застосування спеціально підібраних і перероблених музичних творів викликає у дітей активний інтерес до музики, до завдань і сприяє швидкому оволодінню дітьми музичним репертуаром. Професійне навчання гри на гітарі здійснюється з урахуванням індивідуальних особливостей учнів (віку, темпераменту, моторного профілю та ін.) через активні методи навчання на доцільно і методично правильно підібраному репертуарі, у поєднанні індивідуальних (сольне виконання) та групових (гра в ансамблі) форм роботи.

Аранжування – це будь яке переосмислення або переоформлення музичного матеріалу, але в межах розпізнавання оригіналу. Це майже композиторство, бо справжній композитор вигадує тільки одну мелодію або навіть мотив, все інше залежить від його вміння аранжувати, оформити цю думку [3].

Практики-аранжувальники, такі як М. Чигинцев [26], наводять алгоритм аранжування для гітари. При тому, виділяють такі етапи, як:

1) підбір на слух (головна мелодія і гармонійна схема (акорди) пісні);

2) аранжування (пошук тональності аранжування; визначення фактури і форми аранжування; написання басової лінії, пошук позицій на грифі та оптимальної аплікатури; розробка варіацій для повторів; написання вступу, переходів між частинами, закінчення;

3) набір аранжування в нотах і табулятурі;

4) відпрацювання виконання, запис на відео.

Сучасна техніка виконання аранжування включає також володіння комп'ютером та міді-клавіатурою, як необхідними засобами для запровадження та використання звукової інформації за допомогою програм «Finale», «Sibelius» та ін. Це дозволяє інтенсифікувати процес аранжування, поліпшити якість виконуваних робіт і дає можливість значно розширити спектр використання музичного матеріалу аудіо-відеозаписів і нотного тексту з застосуванням нотування комп'ютерними програмами типу «Wavelab».

Намагаючись якісно розвинути музичні здібності учнів, гітарні педагоги-аранжувальники активно працюють в декількох основних напрямках, затребуваних часом, а саме:

- 1) перекладення авторських гітарних творів на інший склад виконавців;
- 2) перекладення для гітари шедеврів інструментальної музики;
- 3) перекладення для гітари сольних вокальних творів;
- 4) обробка масових та естрадних пісень, джазових і поп-хітів, створення попурі і сюїт на їх матеріалі;
- 5) обробка та переосмислення фольклорних зразків (народних пісень);
- 6) перекладення для гітари музики до мультиплікаційних та художніх кінофільмів і комп'ютерних ігор.

§ 3.2. Перекладання музичних творів для гітари

Перекладання авторських творів на інший склад виконавців досить докладно розроблене в багатьох посібниках з аранжування і вимагає від педагога-аранжувальника не стільки майстерності, скільки відомої частки уважності та технологічної винахідливості в пристосуванні твору до музичних здібностей конкретного учня,

його потреб, виконавських можливостей (як правило, невисоких), або зміни складу ансамблю чи оркестру.

Підбір аранжувань творів для шестиструнної гітари, що дозволяє створити атмосферу творчих шукань студентів для розвитку музичних здібностей учнів, підняття їхнього рівню виконавства на гітарі, отримання насолоди від програвання спеціально дібраних і перероблених вже знайомих їм музичних творів, та зацікавлення новими інструментальними і вокальними творами із складнішим розвитком музичного образу, підтримування у дітей бажання співати, виховуючи любов до пісні, залучення учнів до імпровізації і ансамблевого музикування, яке розвиває гармонійний слух, ритм, почуття відповідальності та багато іншого.

У додатку до навчально-методичного посібника представлено повний перелік всіх набраних нот (додаток А), перелік музичних творів, що аранжовані для гри на гітарі (додаток Б) та збірку гітарних аранжувань в нотах, що складається з двох частин (додаток В).

У першій частині містяться гітарні аранжування творів, підібраних автором (О.І. Солдатенко) з урахуванням можливостей інструменту, і які написані для сольного виконання та можуть бути цікаві учням різного віку як в мелодійному, так і в ритмічному відношенні.

Друга частина містить ряд творів, оброблених для ансамблю гітар з урахуванням багатих традицій колективного музикування по розвитку музичних здібностей учнів. Ці аранжування становлять безсумнівний практичний інтерес, так як література для ансамблю гітар зустрічається досить рідко.

У даних аранжуваннях представлені такі твори, як: «Світанок» (О. Солдатенко); «Струмок» (О. Солдатенко); «Твір №1»

(А. Ященко учень 4 класу гітари викладача О. Солдатенко); «Танцюючий Скрипаль» Д. Крамер; «Blue Moon» (Голуба Луна) Р.Роджерс; «Silent Night» (Тиха Ніч) Ф. Грубер.

Перекладення інструментальних, вокальних, оркестрових творів для гітари – це творчо активна праця, пов'язана з вирішенням безлічі художньо-естетичних завдань для повного розкриття і всебічного розвитку музичних здібностей учнів здебільше старшого віку та студентів. Наприклад: «Річкові потоки в тобі» І. Рума; «Старовинна Французька Пісня» невідомий композитор.

Перекладення для гітари сольних вокальних творів поєднує в собі принципи перекладення інструментальної музики (у разі перенесення музичного супроводу в гітарні партії) та обробки народних пісень (вибір словесного тексту куплетів, підтекстів вокальних партій) і сприяє розвитку як виконавських спеціальних музичних здібностей учнів (наприклад, для співака це наявність красивого за тембром голосу і здібності керувати ним), так і композиторських. Ілюстрацією цього є: «Мне нравится что Вы больны не мной» М. Таривердієв музика з фільму: «Ирония Судьбы или с легким паром».

Обробка популярних, естрадних та джазових пісень на сьогоднішній момент вельми затребувана так, як в реальній практиці нерідко виникає потреба у створенні розважальних, гротескових, змістовно спрощених зразків музичних творів (естрада, театр, кіно, телебачення), її написання не стільки підкорюється принципам гітарного аранжування, скільки розвиває спеціальні музичні здібностей учнів, пов'язані зі специфікою естрадного виконання. В збірці аранжувань, представленої в додатках до посібника, це такі твори як: «Let It Be» (Хай буде так), пісня групи «The Beatles»; «Yesterday» (Вчора), пісня групи «The

Beatles»; «Poker Face» (Непроникне обличчя), пісня групи «Lady Gaga»; «Smells Like Teen Spirit» (Повіяло юністю), пісня групи «Nirvana»; «Feel Good Inc.» (Корпорація «Задоволення»), пісня групи «Gorillaz»; «Somebody That I Used to Know» (Хтось, кого я знав), пісня групи «Gotye»; «Junk-yard Sunny» (Сонячне звалище), пісня групи «Vasco».

П'ята область – також вельми затребувана в гітарному мистецтві – обробка народних пісень, створення вільних пісенних композицій, що сприяє всебічному розвитку композиторських здібностей учнів, виховуючи любов до пісні і розуміння сучасності та невіддільності часу народної творчості. Підтвердженням цього є такі твори: «Веселі каченята» – популярні за мотивами російської народної пісні «Два Веселых Гуся» з мультфільму «Веселая карусель» і швейцарської пісні Т. Вернера «Танець каченят»; «Ніч Яка Місячна» – українська народна пісня; «Ти ж мене підманула» – українська народна пісня; «Щедрик» – обробка М. Леонтовича, українська народна пісня.

Перекладення для гітари музики до мультиплікаційних та художніх кінофільмів і комп'ютерних ігор особливо актуальне для учнів молодших і середніх класів шкіл естетичного виховання, і є дієвою мотивацією до регулярних занять, що, у свою чергу, сприяє поступовому розкриттю і розвитку музичних здібностей дітей та професійному росту їхнього педагога-аранжувальника. До них належать: «Wind» (Вітер) Ш. Фукуда, музика з гри «Asura's Wrath»; «Downstream» (Вниз за течією) Ш. Каммен, музика з гри «Braid»; «Romanesca» (Романеска) Ш. Фултон, музика з гри «Braid»; «Call of Magic» (Поклик магії) Д. Соул, музика з гри «The Elder Scrolls III: Morrowind»; «Маріо» К.Кондо, всі теми музика з гри «Маріо»; «D.M.C.» (Навіть диявол може плакати). Колектив композиторів «Rungran», музика з мультфільму «Devil May Cry»; «Джеймс

Бонд» М.Норман, музика з фільму «Джеймс Бонд»; «Кантіна» Д.Уільямс, музика з фільму «Зоряні війни»; «Розова Пантера» Г.Манчині, музика з фільму «Розова Пантера»; Попурі за мотивами «Alessa's Theme» (Тема Аліси) і «Credits 2» (Титри 2) А.Ямаока, музика з фільму «Сайлент Хілл»; «Concerning Hobbits» (Про хоббітів) Г. Шор, музика з фільму «Володар Кілець»; «Hedwig's Theme» (Тема Хедвіга) Д.Уільямс, музика з фільму «Гаррі Поттер»; «Raiders March» (Марш рейдерів) Д.Уільямс, музика з фільму «Індіана Джонс»; «He is a pirate» (Він пірат) Х. Циммер, музика з фільму «Пірати Карибського моря»; «Злі Птахи» А. Пулкінен, музика з гри «Злі Птахи»; «Пісня про варення» В. Богатирьов, музика з мультфільму «Маша і ведмідь»; «Антошка» В. Шаїнський, музика з мультфільму «Веселая Карусель»; «Одинокий вівчар» Д. Ласт, музика з фільму «Вбити Білла».

Використання аранжування для гітари дозволяє спрямувати зусилля викладачів на пробудження самостійної творчості учнів шкіл естетичного виховання, на поступове розкриття і розвиток музичних здібностей дітей та професійний ріст їхнього педагога-аранжувальника.

Представлена в додатках навчально-методичного посібника збірка познайомить студентів і викладачів з сольним і ансамблевим репертуаром як для учнів молодших класів, так і для старших дітей, які займаються по класу гітари.

ПИТАННЯ І ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Словникова робота: аранжування, музичний матеріал, авторські обробки, компонування п'єс, імпровізації, гармонійний слух, внутрішній слух, педагогічний репертуар, акомпанемент гітари, сольне виконання, гра в ансамблі.

Теми рефератів

1. Застосування аранжування для розвитку музичних здібностей учнів.

2. Загально-музичний і внутрішній слух.

Питання винесені на самостійне опрацювання

1. Ансамблеве музикування.

2. Врахування індивідуальних особливостей учнів в навчанні гри на гітарі.

Питання та завдання для самоконтролю

1. Що представляє собою музичний твір в інструментальному варіанті?

2. Назвіть особливості гітарних партій.

3. Як застосовуються спеціально дібрані таі перероблені музичні твори?

4. В чому полягає алгоритм аранжування для гітари?

5. Назвіть сучасні техніки виконання аранжування.

6. Які є основні напрями роботи гітарних педагогів-аранжувальників в розвитку музичних здібностей учнів?

7. Як здійснюється обробка популярних, естрадних та джазових пісень?

8. В чому полягає специфіка обробки народних пісень, створення вільних пісенних композицій?

9. Як здійснюється перекладення для гітари музики до мультиплікаційних та художніх кінофільмів і комп'ютерних ігор?

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гнесин М. Ф. Начальный курс практической композиции / М. Ф. Гнесин. – Изд. 2-е. – М. : Музгиз, 1962. – 216 с.
2. Девуцкий О. В. Теоретические аспекты искусства хоровой аранжировки : дис. ... канд. искусствоведения : 17.00.02 / Девуцкий Олег Владиславович. – М., 2006. – 168 с.
3. Дмитрий Низяев. Аранжировка [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.7not.ru/arrange/> . – Назва з екрану.
4. Живайкин П. Музыкальные конструкторы / Павел Живайкин [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.7not.ru/articles/constructor/intro.phtml>. – Название с экрана.
5. Иванова Ю. А. Использование компьютерной программы «Guitar-Pro» в работе с учащимися класса «гитары» / Ю.А. Иванова / Инновации в системе работы образовательных учреждений дополнительного образования детей : матер. науч.-практ. конф. Коломенского методического объединения (Коломна, 30 марта 2012 года) [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://nsportal.ru/shkola/obshchepedagogicheskie-tehnologii/library/ispolzovanie-kompyuternoy-programmy-guitar-pro-y>. – Название с экрана.
6. Информационные технологии в учебном процессе / Социальная сеть работников образования [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://nsportal.ru/shkola/obshchepedagogicheskie->. – Название с экрана.
7. Исаева Е.О. Информационные технологии в процессе обучения музыке / Е.О. Исаева [Электронный ресурс]. – Режим

доступа : <http://ext.spb.ru/index.php/2011-03-29-09-03-14/117-music/1316--q-q.html>. – Название с экрана.

8. Как настроить гитару [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.gitaristu.ru/soft>. – Название с экрана.

9. Клиффорд. Угадай мелодию! [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://smallgames.ws/2008/09/29/klifford.ugadajj_melodiju.html – Название с экрана.

10. Котельникова Г. Н. Компьютерные технологии на уроках музыки и во внеучебной деятельности в начальной школе [Текст] / Г. Н. Котельникова, Е. В. Одинцова // Начальная школа плюс до и после. – 2010. – № 10. – С. 87-90.

11. Мартынов В. Конец времени композиторов / В. Мартынов ; послесл. Т. Чередниченко. – М. : Русский путь, 2002. – 296 с.

12. Месснер Е. Основы композиции / Месснер Е. – М. : Музыка, 1968. – 503 с.

13. МузБлог Е.Седько [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://eugensedko.blogspot.com/2010/11/blog-post_30.html – Название с экрана.

14. Особенности обучения аранжировке для студентов-народников исполнительских специальностей [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://urokimusic.com/online-shkola-urokimusic/obuchenie-aranzhirovke-2/>. – Название с экрана.

15. Программы для гитары [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://classical-guitar.narod.ru/programes2.html>. – Название с экрана.

16. Перегудов В.А. Использование информационно-компьютерных технологий в процессе обучения музыке в классе гитары ДШИ / В.А. Перегудов [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://nsportal.ru/shkola/muzyka/library/ispolzovanie-ikt-v->

protseste-obucheniya-muzyke-v-klasse-gitary-dshi. – Название с экрана.

17. Писковая К. С. Мультимедийные технологии / К.С. Писковая [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://rudocs.exdat.com/docs/index-38115.html?page=5#1670419>. – Название с экрана.

18. Применение информационных технологий в музыке [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.bestreferat.ru/referat-189958.html>. – Название с экрана.

18. Программы, помогающие в сочинении музыки [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.neosoft.ru/audio/music01.htm>. – Название с экрана.

20. Разумный Д. В. Организационно-педагогические условия эффективного использования современных технических средств обучения в общеобразовательной школе : Дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01. – М., 2001. – 191 с.

21. Резеткина Т. П. Використання комп'ютерних технологій на уроці музики як засіб формування педагогічної культури / Т. П. Резеткина [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://ipk.ulstu.ru/?q=node/459>. – Назва з екрану.

22. Тихомиров В.П. Технологии дистанционного образования в России / В.П. Тихомиров // Дистанционное образование. – М., 1996., № 1.

23. Учись рисую : учебник [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://games.imhonet.ru/element/uchis_risuya_uchebnik/. – Название с экрана.

24. Фролов И.Н. E-learning как форма организации учебного процесса в XXI веке / И.Н. Фролов [Электронный ресурс]. – Режим доступа

http://frolovin.ucoz.ru/publ/distancionnoe_obuchenie/e_learning_kak_forma_obucheniya_v_xxi_veke/4-1-0-1 – Название с экрана.

25. Честная О.И. Использование информационно-коммуникационных технологий на уроках музыки в целях формирования положительной мотивации и развития творческих способностей учащихся / О.И. Честная [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://chestnaya-olga.narod.ru/concepziya.htm>. – Название с экрана.

26. Чигинцев М. О профессии аранжировщика для гитары [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://4igi.ru/217-rochemu-ya-prodayu-noty-o-professii-aranzhировshchika-dlya-gitary>. – Название с экрана.

27. Giveaway of the Day – MagicScore School 6 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://ru.giveawayoftheday.com/magicscore-school-6/> – Название с экрану.

28. Hip-Hop eJay 6 [Русский] : Программа для сочинения музыки [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.potiag.com/multimedia/18381-hip-hop-ejay-6-russkiy.html> – Название с экрана.

ДОДАТКИ

Додаток А Повний перелік всіх набраних нот (О. Солдатенко)

1. «Blue Moon» (Голуба Луна). Р.Роджерс.
2. «Call of Magic» (Поклик магії). Д.Соул. Музика з гри «The Elder Scrolls III: Morrowind».
3. «Concerning Hobbits» (Про хоббітів). Г. Шор. Музика з фільму «Володар Кілець».
4. «D.M.C.» (Навіть диявол може плакати). Колектив композиторів «Rungrn». Музика з мультфільму «Devil May Cry».
5. «Downstream» (Вниз за течією). Ш.Каммен. Музика з гри «Braid».
6. «Feel Good Inc» (Корпорація «Задоволення»). Пісня групи «Gorillaz».
7. «He is a pirate» (Він пірат). Х.Циммер. Музика з фільму «Пірати Карибського моря».
8. «He is a pirate» (Він пірат). Х.Циммер. Музика з фільму «Пірати Карибського моря». Ансамбль.
9. «Hedwig's Theme» (Тема Хедвіга). Д.Уільямс. Музика з фільму «Гаррі Поттер».
10. «Junk-yard Sunny» (Сонячне звалище). Пісня групи «Vasco».
11. «Let It Be» (Хай буде так). Пісня групи «The Beatles».

12. «Poker Face» (Непроникне обличчя). Пісня групи «Lady Gaga».
13. «Raiders March» (Марш рейдерів). Д.Уільямс. Музика з фільму «Індіана Джонс».
14. «Romanesca» (Романеска). Ш.Фултон. Музика з гри «Braid».
15. «Silent Night» (Тиха Ніч). Ф. Грубер.
16. «Smells Like Teen Spirit» (Повіяло юністю). Пісня групи «Nirvana».
17. «Somebody That I Used to Know» (Хтось, кого я знав). Пісня групи «Gotye».
18. «Wind» (Вітер). Ш.Фукуда. Музика з гри «Asura's Wrath».
19. «Yesterday» (Вчора). Пісня групи «The Beatles».
20. «Антошка». В. Шаїнський. Музика з мультфільму «Веселая Карусель».
21. «Веселі каченята». Попурі за мотивами російської народної пісні «Два Веселых Гуся» з мультфільму «Веселая карусель» і швейцарської пісні Т.Вернера «Танець каченят».
22. «Джеймс Бонд». М.Норман. Музика з фільму «Джеймс Бонд».
23. «Злі Птахи». А.Пулкінен. Музика з гри «Злі Птахи».
24. «Кантіна». Д.Уільямс. Музика з фільму «Зоряні війни».
25. «Маріо». К.Кондо. Всі теми. Музика з гри «Маріо».
26. «Маріо». К.Кондо. Дитяча версія. Музика з гри «Маріо».
27. «Мне нравится что Вы больны не мной». М. Таривердієв. Музика з фільму «Ирония Судьбы или с легким паром».

28. «Ніч Яка Місячна». Українська народна пісня.
29. «Одинокий вівчар». Д. Ласт. Музика з фільму «Вбити Білла».
30. «Пісня про варення». В. Богатирьов. Музика з мультфільму «Маша і ведмідь».
31. «Річкові потоки в тобі». І. Рума.
32. «Розова Пантера». Г.Манчині. Музика з фільму «Розова Пантера».
33. «Світанок». О. Солдатенко.
34. «Старовинна Французька Пісня». Невідомий композитор.
35. «Струмок». О. Солдатенко.
36. «Танцюючий Скрипаль». Д. Крамер.
37. «Твір №1». А. Ященко учень 4 класу гітари викладача О. Солдатенко.
38. «Ти ж мене підманула». Українська народна пісня.
39. «Щедрик». Обробка М. Леонтовича. Українська народна пісня.
40. Попурі за мотивами «Alessa's Theme» (Тема Аліси) и «Credits 2» (Титри 2) А.Ямаока. Музика з фільму «Сайлент Хілл».

Перелік музичних творів, що аранжовані для гри на гітарі

СОЛЬНІ ТВОРИ:

1. «Let It Be» (Хай буде так). Пісня групи «The Beatles».
2. «Poker Face» (Непроникне обличчя). Пісня групи «Lady Gaga».
3. «Smells Like Teen Spirit» (Повіяло юністю). Пісня групи «Nirvana».
4. «Feel Good Inc» (Корпорація «Задоволення»). Пісня групи: «Gorillaz».
5. «Річкові потоки в тобі». І. Рума.
6. «Wind» (Вітер). Ш.Фукуда. Музика з гри «Asura's Wrath».
7. «Downstream» (Вниз за течією). Ш.Каммен. Музика з гри «Braid».
8. «Romanesca» (Романеска). Ш.Фултон. Музика з гри «Braid».
9. «Call of Magic» (Поклик магії). Д.Соул. Музика з гри «The Elder Scrolls III: Morrowind».
10. «Маріо». К.Кондо. Всі теми музика з гри «Маріо».
11. «Маріо». К.Кондо. Дитяча версія. Музика з гри «Маріо».
12. «D.M.C.» (Навіть диявол може плакати). Колектив композиторів «Rungrun». Музика з мультфільму «Devil May Cry».
13. «Джеймс Бонд». М.Норман. Музика з фільму «Джеймс Бонд».
14. «Кантіна». Д.Уільямс. Музика з фільму «Зоряні війни».
15. «Мне нравится что Вы больны не мной». М. Таривердієв. Музика з фільму «Ирония Судьбы или с легким паром».

16. «Розова Пантера». Г.Манчині. Музика з фільму «Розова Пантера».

17. Попурі за мотивами «Alessa's Theme» (Тема Аліси) і «Credits 2» (Титри 2) А.Ямаока. Музика з фільму «Сайлент Хілл».

18. «Concerning Hobbits» (Про хоббітів). Г. Шор. Музика з фільму «Володар Кілець».

19. «Hedwig's Theme» (Тема Хедвіга). Д.Уільямс. Музика з фільму «Гаррі Поттер».

20. «Raiders March» (Марш рейдерів). Д.Уільямс. Музика з фільму «Індіана Джонс».

21. «He is a pirate» (Він пірат). Х.Циммер. Музика з фільму «Пірати Карибського моря».

ТВОРИ ДЛЯ АНСАМБЛЮ ГІТАР:

22. «Веселі каченята». Попурі за мотивами російської народної пісні «Два Веселых Гуся» з мультфільму «Веселая карусель» і швейцарської пісні Т.Вернера «Танець каченят».

23. «Старовинна Французька Пісня». Невідомий композитор.

24. «Світанок». О. Солдатенко.

25. «Струмок». О. Солдатенко.

26. «Твір №1». А. Яценко. Учень 4 класу гітари викладача О. Солдатенко.

27. «Somebody That I Used to Know» (Хтось, кого я знав). Пісня групи «Gotye».

28. «Yesterday» (Вчора). Пісня групи «The Beatles».

29. «Junk-yard Sunny» (Сонячне звалище). Пісня групи «Vasco».

30. «Танцюючий Скрипаль». Д. Крамер.

31. «Злі Птахи». А.Пулкінен. Музика з гри «Злі Птахи».

32. «Пісня про варення». В. Богатирьов. Музика з мультфільму «Маша і ведмідь».

33. «Антошка». В. Шаїнський. Музика з мультфільму «Веселая Карусель».

34. «Одинокий вівчар». Д. Ласт. Музика з фільму «Вбити Білла».

35. «He is a pirate» (Він пірат). Х.Циммер. Музика з фільму «Пірати Карибського моря». Ансамбль.

36. «Blue Moon» (Голуба Луна). Р.Роджерс.

37. «Ніч яка місячна». Українська народна пісня.

38. «Ти ж мене підманула». Українська народна пісня.

39. «Щедрик». Обробка М. Леонтовича. Українська народна пісня.

40. «Silent Night» (Тиха Ніч). Ф. Грубер.

Додаток В
Гітарні аранжування в нотах